

KOLI JA PIELINEN - IKUISET ERÄMAAMATKAILUN HELMET

Aatto Jääskeläinen

Siinä ne ovat, ylpeinä, hiljaisina ja arvokkaina toisiinsa nojaten kauneinta itäsuomalaista maisemaa muodostamassa, Koli ja Pielinen. Ovat olleet jo jääkauden jäljiltä saakka. Ympärillä avautuvat laajat erämaat, joita ihminen on vaihtelevasti asuttanut ja hyödyntänyt Varhaisimpien löydösten mukaan jo useiden vuosituhansien ajan.

2000-luvulla Pielinen ympäristöineen on elävä ja monipuolinen matkailukohde. Alueesta voidaan edelleen puhua suomalaisen luonto- ja erämaamatkailun helmenä, vaikka niin Kolista kuin Nurmeksestaakin yritettiin 1900-luvun loppupuolella tehdä massiivisia Matkailukaupunkeja.

Mutta milloin matkailija tuli Kolille ja Pieliselle? Kuka yleensä on matkailija?

Jos matkailija on uusia riistamaita hakeva alkukas tai kauppa käyvä muukalainen – liikematkailija, kuten nyt sanottaisiin – matkailulla olisi alueella jo vuosisatainen historiansa. Tätä kautta kuljettiin kohti pohjoisia riistamaita tai asetuttiin rantamille asumaan.

Laivaliikenne Pielisjärvellä, kuten Pielistä silloin kutsuttiin, alkoi jo 1800-luvun lopulla, voimakkaammin 1870, jolloin Pielijoen sulutus avasi liikenteen Pyhäselältä Pieliselle. Matkustajalaivat pääsivät Joensuusta aina Lieksaan ja Nurmekseen saakka. Kolilla laivat tuskin alkuun poikkesivat. Näyttivät matkustajilleen vain selkävesiltä ohimennen kummallisen ”Mustarintasen”, kuten Kolia muinoin kutsuttiin, sen paljaina korkealle kohoavat laet ja rinteen jylhän kuusikon.

Mutta Koli oli jo osin koettu ja salaperäisyydessään kiehtova ammoisista ajoista. Ainakin myytit, tarut, luolalöydöt, pirunkirkot ja paikkojen nimis-

Aatto Jääskeläinen

Päätoimittaja

Karjalainen, Joensuu 1961-2000

Itä-Savo, Savonlinna 1959-61

toimittaja/toimituspäällikkö/päätoimittaja

Matkailutoimittaja 1964-2000, Killan jäsen

Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton matkailu valtuuskunnan jäsen ja pj 1977-90

töt kertovat elämää alueella olleen. Ensimmäisen asukkaan arvellaan asettuneen Kolille vuonna 1679, mutta hänkin muutti pois vuonna 1683. Vuonna 1750 Kolilla tiedetään jo kuitenkin olleen kylän. 1800-luvulla alueen länsirinteellä oli edelleen vain muutama tila ja torppa, teistä ei juuri voinut puhua, mutta vähitellen kummallinen vuori alkoi kiinnostaa.

Kun sitten 1800-luvun lopulla ”kareliaanit” Axel Gallén, Eero Järnefelt, Louis Sparre, I. K. Inha, Jean Sibelius, Pekka Halonen, Juhani Aho ja Venny Soldan-Brofeldt lähtivät hakemaan Karjalan kyliltä aitoa karjalaista kansaa ja maisemaa, uskaltautui heistä moni myös vaikeapääsysiselle Kolille ja sen yksinkertaisen rahvaan keskuuteen.

Näin alkoi Kolista 1890-luvulla syntyä taiteilijoiden sanoin, kuvin ja sävelin suomalainen kansallismaisema. Sitä piirsivät voimakkain vedoin Eero Järnefeltin ja Pekka Halosen maalaukset ja I. K. Inhan valokuvat mutta myös Juhani Ahon teoksista mm. Panu ja Jean Sibeliuksen sävellyksistä neljäs sinfonia saivat herkkiä vaikutteita Kolilta. Kirjailija Juhani Aho teki häämatkansakin Kolille vuonna 1892 ja hänen puolisonsa Venny Soldan-Brofeldt sekä maalasi että ylisti julkisuudessa Kolin kauneutta.

Kolin maine kiiri ja loi pohjaa turismille. Alueen palveluja alettiin kehittää matkailua varten vuonna 1894, ja siinä käynnistäjänä oli Suomen Matkaili-

jayhdistys, myöhemmin Matkailuliitto, joka kantoi-kin huolta paikasta yli sadan vuoden ajan.

Askel askeleelta puumajoista kivitaloon

Ensimmäisen matkailumajan, Ylämajan, Matkailijayhdistys avasi Ukko-Kolin huipun tuntumaan vuonna 1896. Tuolloin raivattiin myös polku sata-masta ylös majalle. Se vihittiin käyttöön 12. heinäkuuta. Valtion ostettua Kolin huippujen alueen vuonna 1907 alettiin matkailun mahdollisuuksia kehittää entistä tehokkaammin. Seuraavana vuotena Ylämaja sai ravintolan ja vuonna 1911 sata-masta nousevan polun varteen rakennettu Alamaja lisäsi matkailijoille vuodepaikkojen määrää.

Ylämajan tiloja lisättiin edelleen 1922 ja 1930, mutta vasta 1935 saatiin majaan lämmitys, joka avasi talvimatkailun Kolille. Se sai vauhtia vielä ennen sotia, kun Ukko-Kolin laelta Pieliselle avattiin laskettelurinne. Ensimmäisen kapulahissinsä se sai vasta vuonna 1952. Ennen sotia Koli sai myös leirintäalueen (1937), joka oli ensimmäisiä Suomessa.

”Puu-Kolin” kaudella valmistui vielä matkailumajalle sauna (1954) ja kesäkahvila (1957), ennen kuin vuonna 1967 Ukko-Kolin laelle kohosi kivinen hotelli ja vuonna 1970 matkailumajan tilalle betoninen ravintolasipi. Hotelli Koli ravintoloinen koki seuraavan, 17,5 miljoonan markan laajennuksen vielä vuonna 1987 ja avattiin uudistettuna 14.1.1988.

Vuonna 1969 Ukko-Kolin kapulahissi oli korvattu tuoleissa istuttavalla maisemahissillä. Myöhemmin 1983 Ipatinvaara sai omat laskettelurinteensä ja kapulahissinsä. Kaksi vuotta myöhemmin Ukko-Kolin rinne sai myös lumetusjärjestelmän.

Vaikeapääsyydessä oli oma viehätöksensä

Koli oli kauan salaperäinen vuorinäky Pieliseltä tai lännes-tä Höytiäisen puoleiselta mantereelta. Kylä luoteislaidalla tai Pielisen satama toimi matkailijoiden opastustukikohtana, mutta aluksi sinnekään ei ollut kun-

Suomen vanhin matkailunähtävyys syntyi yli 2 miljardia vuotta sitten. Niin vanha on Kolin kallioperä. Monet jääkaudet ovat sitä kuluttaneet ja muo-vanneet, ennen kuin siitä tuli suomalaisten kansallismaisema (Kuva: Risto Hemming, 2008)

non teitä, liikenteestä puhumattakaan.

Kolia lähestyttiin aluksi järveltä paikallisten asukkaiden soutuvenein saattelemana, kunnes laivat tulivat Pieliselle 1880-luvulla ja alkoivat poiketa tarpeen tullen myös Kolilla. Rannasta pääsi kylälle, sieltä sai majoitusta, ruokaa ja opastusta vaarajonon huipuille, kunnes seuraavalla vuosikymmenellä Matkailijayhdistys tuli yhteyksien luojaksi.

Kun rautatie Joensuusta Nurmekseen valmistui 1914, tuli moottorivene- ja laivaliikenteestä Vuoniselän ja Kolin sataman välillä pääasiallinen yhteys. Tie Joensuun ja Nurmeksen valtamaantieltä Hattusaareen, joka on oikeastaan Pieliseen Kolin pohjoispuolella pistävä niemi, valmistui 1921. Seuraavana vuotena voitiin sitä myöten avata jo autoliikennekin Joensuusta Kolin kylälle.

Kolille ensimmäinen tie, myöhemmin asunto-vaunualueena toimineelle tasolle saakka, valmistui 1933. Vasta 20 vuotta myöhemmin ”serpentiiniä” jatkettiin Ukko-Kolille eli hotellialueelle. Paikotusalueiden vähäisyys pysähdytti kuitenkin autoliikenteen edelleen pääosin alemmalle tasanteelle. Nykyisinkin ylös sallitaan vain huoltoajo. Säännöllisesti liikennöivä kiskohissi hoitaa matkustajarahdin loppumatkalla eli paikotusalueen ja hotellin/luontokeskuksen välillä.

Laivat ovat liikennöineet parhaina aikoina Kolille Joensuusta, Nurmeksesta ja Lieksasta. Kaiken huippuna sisävesien ensimmäinen autolautta alkoi välittää 1980-luvulla liikennettä Lieksan ja Kolin välillä. Kansallinen harvinaisuus on myös talvisin Lieksan keskustan suunnasta Kolille Pielisen poikki ylläpidettävä jäätie.

Ei tullut kaupunkia mutta kehitystä kyllä

20. vuosisadan puolivälin jälkeisessä matkailuhuumassa unelmottiin vähän kaikkialla Suomessa uljaista matkailukaupungeista. Niin tehtiin Pielisen ympärilläkin.

Myös Kolia olisi haluttu avata lisää laskettelulle ja rakentaa sille muitakin uusia palveluja, sillä lyhyet kesä- ja hiihtolomakaudet eivät tarjonneet riittävästi liikevaihtoa kannattavalle läpivuotiselle toiminnalle. Hankesuunnitelmista kiisteltiin, mutta ne saivat lopullisesti päätöksensä, kun kansallismaisemasta tuli vuonna 1991 kansallispuisto. Se rauhoitti vaarajonon 30 keskeisintä neliökilometriä entiselleen.

Jo sitä ennen 1970-luvun alkupuolella matkailu-

kaupunkia olikin lähdetty luomaan yli 10 kilometrin päähän Kolista Käränkälämmen ja Pielisen väliseen kangasmaastoon, jonne kohosi Karjalan Matkailun rakentamana Loma-Kolin lomakylä. Alueelta löytyy noin 3000 vuodepaikkaa.

Niin hotellin pitäjät Kolin huipulla kuin lomakyläyrittäjät alhaalla Pielisen rannalla ovat olleet usein ylivoimaisten haasteiden edessä. Pääomia palvelujen kehittämiseen ja monipuolistamiseen tai käyttörahaa markkinointiin on ollut aina liian vähän. Ympärillä ei ole ollut myöskään riittävästi väestökeskuksia eikä läheltä läpikulkevia huomattavia matkailijavirtoja tasaisen ja kannattavan liikevaihdon ylläpitämiseksi. Kriittinen massa on puuttunut. Yhteiskunta, valtio, kunnat ja luottolaitokset ovat tulleet avuksi. Lomakylän pelastajana on esiintynyt myös yksityinen taho, vuorineuvos S. A. Tervo.

Vähän samanlainen matkailun kehitystarina on luettavissa Pielisen pohjoispäästä, Nurmeksesta. Lomakaupunki Bomban, kylpylä Sotkan ja Hyväri-län retkeilykeskuksen taival on ollut yhteiskunnan tuen varassa. Matkailukaupunkisuunnitelma valmistui vuonna 1974 ja pari vuotta myöhemmin Karjalan Liitto, Suojärven Pitäjäseura ja Nurmeksen kaupunki käynnistivät Bomban karjalaisen kyläyhteisön perustamisen. Se sai kylkeensä Asuntosäästäjien lomaosakekylän 1978.

Vasta 2000-luvulla on päästy hotelli Kolin ja Bomba-Sotkan palvelut turvaamaan ja vakiinnuttamaan paikallisten osuuskauppojen ja niiden mukana valtakunnallisen hotelliketjun tultua toimintojen ylläpitäjiksi.

Hyvä ettei kaikki mennyt heti halujen mukaisesti...

Näin jälkeinpäin voidaan todeta, että niukkuus on ollut omalla tavallaan hyvä asia. Kaikkia suursuuntaisia lomakaupunki- ja laskettelukeskushankkeita ei ole voitu Pielisen alueella toteuttaa. Näin se on säilynyt edelleen aitoon suomalaiseen luontoon perustuvana erämaahelmenä, jolla on sekä täyteläistä tarjottavaa että kaiken todennäköisyyden mukaan tulevaisuudessa entistä suurempaa kysyntääkin.

Koli on edelleen ainutlaatuinen nähtävyys Pieliselle avautuvine avarine ja Höytiäisen suuntaan metsäisinä menevine maisemineen. Mutta se tarjoaa myös toimintaa päiväkausiksi luontokeskukseen, kymmenine eripituisine (1-40 km) retkeilypolkuineen, hiihtolatuineen ja laskettelurinteineen. Monimuotoinen luonto kaskeamisalueineen, kesäiset teatteriesitykset ja talviset taidenäyttelyt täyt-

tävät nekin vieraan ohjelmaa. Myös kalastukseen ja ratsastukseen on mahdollisuus.

Käytettävissä on kaksi rinnekeskusta, Ukko-Kolin rinteet 1500 metrin pituisine rinteineen ja 230 metrin korkeuserolla sekä Loma-Kolin lumipuisto. Niissä on yhteensä 12 rinnettä asianmukaisine välinevuokraamoineen ja kahvilapalveluineen. Latujakin on riittävästi. Kesäisin ja talven hiihtolomilla Pielisen rannassa on myös satamaravintola Alama ja opastus- ja näyttelypalveluineen.

Omalla tavallaan lomakaupunkiajatuskin elää, sillä Kolin vaaran länsirinteelle luonnonsuojelualueen ulkopuolelle tulee alueen toiminta- ja palvelukeskus. Vuoden 2009 lopussa valmistuneen suunnitelman mukaan yksityisen yhtiön, Napa-Koli Oy:n, yhdeksän hehtaarin alueeseen tulisi sisältymään viiden tähden leirintäalue, kolmen tähden retkeilyhotelli sekä paritaloja loma-osakkeiksi ja perinteiksi loma-asunnoiksi.

Loma-Koli on edelleen lomapaikka keskellä parasta luontoa, vesien ja retkeilypolkujen tuntumassa. Vuoden 2006 loma-asuntomessut kasvattivat alueella yksityistä majakantaa, mutta vielä vuonna 2010 alueelta puuttui kunnollinen palvelukeskus.

Pielisen ympärillä löytyy monenlaista

Pielisen ympärille on kasvanut 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä ja 2000-luvulla monipuolinen matkailutarjonta. Kolin historiallisella yhteyspaikalla, Pielisen Vuonislahdessa, on edelleen omia matkailupalveluja, kestikievaria ja maatilamatkailua.

Kolin tuntumassa ovat pohjoisen valtatievarressa Ahmovaarassa Kolinportti ravintoloihin ja myymälöihin sekä pohjoisempana Nunnanlahden vuolukivikaivosten tuntumassa Suomen Kivikeskus vuosittain toistuvine edustavine näyttelyineen. Salojen halki vie täällä myös kuuluisa UKK-reitti, joka hyvästelee Pohjois-Karjalan vasta Valtimolla Puukarin pysäkillä.

Bomban talo ja karjalaishylä Nurmeksessa on edelleen mielenkiintoinen totutusta hotellistandardista poikkeava miljö, muisto rajan takaisesta karjalaishylästä. Siihen liittyvät Sotkan kylpylä ja Hyvärilän nuorisomatkatilakeskus golfratoineen viihdyttävät pitempiaikaisia lomalaisia. Kaupungin pohjoisosassa Peurajärven ja Mujejärven retkeily- ja kalastusalue on todellista erämaata.

Pielisen itäpuolella taas aukeaa kokonaan erilainen erämaamaailma: Ruunaan koskille voi mennä

melomaan ja laskemaan koskia, kalastamaan ja retkeilemään, Patvinsuon kansallispuistossakin on 80 km merkittyjä polkuja. Edesmenneen taiteilija Eva Ryynäsen ateljee Paaterin kirkkoineen, Pielisen mittava museo, eläinpuisto Pikku Kili ja karhunkaataja Väinö Heikkisen koti ovat harvinaislaatuista käyntikohteita.

On muistettava myös, että Pielisen-Karjala on koko Pohjois-Karjalan tavoin maan suosituinta loma-aluetta huviloineen, majoineen, mökkeineen ja matkailumaatiloineen. Kirkkoja, museoita, luontoa, erikoismyymälöitä ja historiallisesti merkittäviä paikkoja tästä osasta maata löytyy niitä hakeville riittävästi.

Puolesta tuhannesta yli sataan tuhanteen

Vuonna 1900, kun Kolia oltiin vasta keksimässä matkailukartalle, vaaran tuntumassa kävi jo liki 500 vierasta. Sen jälkeen matkailijavirrat ovat kasvaneet vaihtelevasti, maailman ja matkailunkin tilanteesta ja tarjonnasta riippuen.

Sata vuotta myöhemmin, 21. vuosituhannen ensimmäisinä vuosina kävijöitä kirjataan yksinomaan Kolilla 120.000-140.000 vuodessa, koko alueella varmasikin yli 200.000:n.

Moni, liian moni Kolin kävijä saa tosin vieläkin paikasta kovin pinnallisen käsityksen. Tuskin yöpyy alueella, käy katsomassa kuulun maiseman, ehkä ruokailee ja jatkaa matkaa. Se on muutama, tosin mieleen painuva, prosentti siitä sisällöstä, mitä Koli voi kävijälleen tänä päivänä tarjota. Lukuisat hyvin valmisteltujen retkien järjestäjätkin olisivat käytettävissä perheille tai suuremmille ryhmille, ellei tunne voivansa omatoimisesti alueen rikkaaseen sisältöön ja ympäristöön tutustua.

Pielinen ympäristöineen on kaikkiaan sellainen erämaatyypinen kohde, jonka käytön voisi uskoa urbanisoituvassa Suomessa ja maailmassa tulevaisuudessa kasvavan voimakkaasti. Haetaan alkuperäistä luontoa, aitoja ihmisiä, mennyttä kultuuria ja rauhaa kiireen ja hälyn keskellä.

Pielisen Karjalassa odotetaan, milloin ne paljon puhutut pehmeät arvot nousevat matkailijan navigaattorissa mielenkiintoisimmiksi haettaviksi. Niitä on täällä.

Sitä varten palveluja kehitetään ja pidetään taalla, jolla vieras on tottunut arkiympäristössään elämään.